

Komentarz do wyników egzaminu z wiedzy o społeczeństwie w województwie dolnośląskim i opolskim w 2008 roku

Zainteresowanie maturzystów egzaminem maturalnym z wiedzy o społeczeństwie wzrasta. Atrakcyjność wyboru podnosi wysoki poziom zdawalności egzaminu oraz przeświadczenie zdających o niewielkiej skali trudności prezentowanych w arkuszach zadań. Szczegółowa analiza wyników regionalnych stanowi dopełnienie ogólnokrajowego raportu zatytułowanego „Osiągnięcia maturzystów w roku 2008, komentarz do zadań z przedmiotów humanistycznych” (www.cke.edu.pl).

Raport przygotowany przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną ma na celu zwrócenie uwagi nauczycieli na kilka podstawowych problemów. Analiza ilościowa wyników, która znajduje się w pierwszej części sprawozdania okręgowego, ujawniła pewne prawidłowości. Są one punktem odniesienia do analiz skuteczności egzaminacyjnej w każdej szkole oraz klasie.

W tabeli 1. przedstawiono kartotekę arkusza egzaminacyjnego na poziomie podstawowym.

Nr zadania	Badana czynność Zdający	Podstawa programowa	Liczba punktów	Wskaźnik łatwości
1.	Wskazuje zasady funkcjonowania instytucji sędziów w Polsce.	Prawo 2	0-1	0,22
2.	Wskazuje znaczenie określenia „państwo jednolite”.	Polityka 7	0-1	0,60
3.	Wskazuje organ wybierający sędziów Trybunału Konstytucyjnego.	Polityka 7	0-1	0,18
4.	Wskazuje kompetencje Prezydenta RP wobec władzy ustawodawczej.	Polityka 7	0-1	0,28
5.	Wskazuje odpowiednie rodzaje grup społecznych.	Społeczeństwo 2	0-1	0,61
6.	Rozpoznaje etapy powoływania rządu oraz procedury trzech kroków.	Polityka 7	0-1	0,01
7.	Wskazuje warunki przeprowadzania referendum lokalnego.	Polityka 7	0-3	0,41
8.	Nazywa rodzaj prawa wyborczego na podstawie opisu.	Polityka 5	0-1	0,19
9.	Rozróżnia zasady głosowania w parlamencie RP.	Polityka 7	0-3	0,26
10.	Rozróżnia typy korupcji.	Społeczeństwo 6	0-4	0,83
11.	Rozróżnia instytucje Unii Europejskiej	Polska, Europa, Świat 1	0-4	0,27
12.	Rozróżnia formy protestu społecznego obywateli wobec władz państwowych	Społeczeństwo 4	0-4	0,59
13.	Rozróżnia rodzaje ruchliwości społecznej.	Społeczeństwo 1	0-3	0,74
14.	Odróżnia informacje prawdziwe i fałszywe dotyczące podstawowych praw i wolności człowieka.	Prawo 4	0-4	0,77
15.	Odróżnia informacje prawdziwe i fałszywe dotyczące zasad prawnych w Polsce	Prawo 3	0-4	0,46
16.	Lokalizuje w czasie i przestrzeni Prezydentów III RP oraz ważne wydarzenia polityczne.	Polityka 7	0-4	0,60
17.	Identyfikuje na podstawie skrótów nazwy organizacji międzynarodowych	Polska, Europa, Świat 2	0-4	0,41
18.	Uzupełnia zdania dotyczące zasad zmian konstytucji RP.	Polityka 7	0-3	0,14
19.	Wymienia funkcje konstytucji.	Polityka 7	0-3	0,14
20.	Uzupełnia tabelę systematyki źródeł prawa powszechnie obowiązującego w Polsce,	Prawo 5	0-6	0,19

	wskazując nazwy aktów prawnych, organy uchwalające/ratyfikujące/wydające akty prawne oraz miejsce ogłaszania aktów prawnych.			
21.	Odróżnia i dobiera spośród podanych argumenty demokracji i anarchisty.	Polityka 4	0-2	0,59
22.	Wskazuje, na podstawie tekstu źródłowego, nazwę i zadania Rzecznika Praw Konsumentów.	Prawo 3 Prawo 6	0-3	0,31
23.	Rozpoznaje, na podstawie mapy, nazwy państw, wskazuje tytuł mapy; podaje przyczyny zmian granic.	Polska Europa, Świat 1	0-9	0,44
24.	Wyszukuje w tekście źródłowym cechy dobrej konstytucji.	Prawo 3	0-4	0,64
25.	Formułuje, na podstawie tekstu źródłowego, problemy jakie należy rozstrzygnąć przed zmianą konstytucji RP.	Prawo 3 Prawo 2	0-5	0,23
26.	a. Odczytuje informacje na podstawie danych statystycznych.	Polityka 7	0 - 2	0,27
	b. Nazywa konstytucyjną zasadę prawa wyborczego do polskiego Sejmu.		0 - 1	
	c. Określa propozycje zmian systemu wyborczego i modelu parlamentu.		0 - 2	
27.	Odróżnia, na podstawie źródeł statystycznych, informacje prawdziwe i fałszywe, związane z możliwością wprowadzenia zmian do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.	Polityka 7	0 - 2	0,66
28.	Sporządza pismo, formułuje i uzasadnia swoje stanowisko w sprawach publicznych.	Polityka 7 Społeczeństwo 5	0-13	0,30

W województwach dolnośląskim i opolskim wiedzę o społeczeństwie jako przedmiot obowiązkowy na poziomie podstawowym wybrało 7575 zdających. Pozytywny wynik, czyli co najmniej 30 punktów na 100 możliwych do zdobycia, uzyskało 6947 osób (91,7%).

Egzamin na poziomie podstawowym można określić jako trudny – wskaźnik łatwości 0,41 dla całego testu – oznacza to niski poziom osiągnięć zdających. Najtrudniejszymi, zarówno w kraju, jak i w okręgu, okazały się zadania z zakresu polityki: 6, 3, 18, 19 oraz 20. Interesujący jest fakt, iż wskazane zadania dotyczą bezpośrednio znajomości Konstytucji RP. Trudno wyobrazić sobie bardziej elementarne źródło informacji z zakresu wiedzy o społeczeństwie.

W tabeli 2. przedstawiono kartotekę arkusza egzaminacyjnego na poziomie rozszerzonym.

Nr zadania	Badana czynność Zdający	Podstawa programowa	Liczba punktów	Wskaźnik łatwości
1.	Wskazuje organ wykonawczy miasta na prawach powiatu.	Polityka 7	0-1	0,35
2.	Wskazuje definicję narodu w rozumieniu polityczno-prawnym.	Polityka 4	0-1	0,54
3.	Nazywa rodzaje norm społecznych .	Społeczeństwo 6	0-1	0,21
4.	Wymienia zasady funkcjonowania sądów w Polsce.	Prawo 5	0-2	0,20
5.	Porządkuje chronologicznie etapy rozszerzania wspólnot europejskich i podaje rok rozszerzenia.	Polska Europa Świat 1	0-2	0,50
6.	Rozpoznaje na podstawie opisu organizacje regionalne działające w Europie i w Azji.	Polska Europa Świat 2	0-3	0,09
7.	Uzupełnia zdania dotyczące sądownictwa administracyjnego w Polsce.	Prawo 3	0-1	0,13

8.	Odróżnia zasady państwa demokratycznego.	Polityka 3	0-1	0,88
9.	Rozróżnia uprawnienia władzy ustawodawczej w Polsce.	Polityka 7	0-1	0,03
10.	Wskazuje i rozpoznaje problemy społeczności światowej, wskazuje na mapie punkty zapalne współczesnego świata.	Polska Europa Świat 3	0-5	0,19
11.	Interpretuje rysunki satyryczne wskazujące problemy współczesnej Polski.	Spółeczeństwo 5	0-2	0,51
12.	Wyjaśnia, na podstawie tekstu źródłowego cele działania ugrupowania oraz wskazuje sposób działania ugrupowania.	Spółeczeństwo 3	0-2	0,36
13.	Na podstawie tekstu źródłowego wskazuje nazwę postawy oraz jej cechy charakterystyczne.	Polityka 6 Spółeczeństwo 4	0-2	0,52
14.	Wyszukuje podobieństwa i różnice między postawą i sposobem działania Polaków.	Spółeczeństwo 3	0-2	0,65
15.	a. Wyszukuje w tekstach źródłowych różnice pomiędzy funkcjonowaniem społeczeństwa w Polsce i innych krajach.	Spółeczeństwo 4 Polityka 6	0-3	0,49
	b. Na podstawie tekstów źródłowych wymienia główne zjawiska hamujące powstawanie społeczeństwa obywatelskiego w Polsce, wyjaśnia je i ocenia.			
16.	Na podstawie danych statystycznych określa czynniki społeczne utrudniające uczestnictwo w tworzeniu społeczeństwa obywatelskiego w Polsce.	Spółeczeństwo 4	0-1	0,59
17. Temat 1	Zdający:			0,53
	a) charakteryzuje współczesne społeczeństwo obywatelskie uwzględniając dwa pozytywne aspekty jego funkcjonowania	Spółeczeństwo 4, 5, 6	0-2	0,87
	b) charakteryzuje współczesne społeczeństwo obywatelskie uwzględniając dwa negatywne aspekty jego funkcjonowania		0-2	
	c) wymienia i omawia po dwa czynniki utrudniające tworzenie społeczeństwa obywatelskiego w Polsce: <ul style="list-style-type: none"> • społeczno - ekonomiczne, • polityczne, • historyczne 		0-6	
	d) proponuje, sposoby przewycięzania negatywnych aspektów funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego w Polsce, (po dwa w odniesieniu do każdego z czynników)		0-6	
	e) wykorzystuje w swojej wypowiedzi dwa właściwie dobrane przykłady z zamieszczonych źródeł.		0-2	
	Stosuje właściwą terminologię.		0-1	
	Pisze przemyślaną, spójną kompozycyjnie, i logiczną pracę.		0-1	
17. Temat 2	Zdający:		0-20	
	a) omawia dwie różne formy obywatelskiego nieposłuszeństwa.	Spółeczeństwo 4,5,6	0-2	
	b) ocenia skuteczność dwóch form obywatelskiego nieposłuszeństwa odwołując się do dwóch przykładów z historii.		0-4	
	d) ocenia zasadność stosowania obywatelskiego nieposłuszeństwa przedstawiając pięć argumentów za stosowaniem obywatelskiego nieposłuszeństwa.		0-5	

e) ocenia zasadność stosowania obywatelskiego nieposłuszeństwa przedstawiając pięć argumentów przeciw stosowaniu obywatelskiego.		0-5	
g) wykorzystuje w swojej wypowiedzi dwa właściwie dobrane przykłady z zamieszczonych źródeł.		0-2	
Stosuje właściwą terminologię.		0-1	
Pisze przemyślaną, spójną kompozycyjnie, i logiczną pracę.		0-1	

W okręgu wiedzę o społeczeństwie na poziomie rozszerzonym wybrało 5036 zdających dla 1797 osób był to przedmiot obowiązkowy. Pomimo dość wysokiej zdawalności – 97,7%, egzamin okazał się trudny (wskaźnik łatwości 0,41).

Do grupy zadań bardzo trudnych należały zadania o numerach 9, 6, 7 (z obszaru polityka) oraz 10 (z obszaru Polska, Europa, świat). W skali kraju do tej grupy zaliczyć należy jeszcze zadanie 4 (z obszaru polityka). Znamienne, iż na 5 wskazanych zadań – 4 dotyczą I obszaru standardów dla poziomu podstawowego (wiedza). Omawiane zadania znajdują się w pierwszej – testowej części egzaminu.

Uwagi szczegółowe

Wyniki egzaminu są jednym ze wskaźników efektywności kształcenia. Ich interpretacja pozwoli sformułować kilka podstawowych wskazówek i wzorców dydaktycznych dotyczących metodyki nauczania wiedzy o społeczeństwie.

Okazuje się, iż odpowiedzi na bardzo trudne pytania znajdują się wprost w polskiej konstytucji. Prawdopodobnie ta dotyczy zarówno poziomu podstawowego, jak i rozszerzonego. Zakres i tematyka poleceń oscylują wokół typowych obszarów funkcjonowania państwa takich jak np. powoływanie rządu, systematyka źródeł prawa powszechnie obowiązującego, funkcje konstytucji (poziom podstawowy) oraz funkcjonowanie sądów, struktura sądownictwa administracyjnego, uprawnienia władzy wykonawczej (poziom rozszerzony).

W tym kontekście decydująca o sukcesie egzaminacyjnym jest praca z uczniami z wykorzystaniem materiałów źródłowych, ćwiczenia ze znajomości tekstu oraz komentarze odnoszące się do poszczególnych rozdziałów, paragrafów i ustępów Konstytucji RP.

Od zdających, zarówno na poziomie podstawowym, jak i rozszerzonym, wymagana jest znajomość aparatu pojęciowego charakterystycznego dla tej dyscypliny. Nieporadność językowa, chaotyczność i operowanie zwrotami potocznymi to wciąż słabe strony abiturientów, w szczególności tych, którzy decydują się na poziom rozszerzony. Precyzja wypowiedzi jest szczególnie ważna przy interpretacji tekstów prawnych (a do takich zalicza się np. konstytucja).

Jednym z uwarunkowań sukcesu egzaminacyjnego są systematyczne ćwiczenia w rozwiązywaniu zadań maturalnych różnego typu. Szczególną uwagę należy skoncentrować na zadaniach z wykorzystaniem mapy, co roku i to na obu poziomach zadania te są dla zdających trudne. Na tegorocznym egzaminie maturzyści mieli za zadanie rozpoznać problemy społeczności światowej oraz zlokalizować na mapie punkty zapalne współczesnego świata (zadanie 10 na poziomie rozszerzonym).

Przykładowe odpowiedzi maturzystów na kilka zadań egzaminacyjnych dobrze ilustrują błędy popełniane przez zdających.

Krytyczna analiza materiałów źródłowych to szczególna umiejętność interpretowania tekstów, map, danych statystycznych, ilustracji itp. Wymaga odczytywania zawartych w nich informacji przy uwzględnieniu okoliczności ich powstawania czy celu sporządzenia.

Zadanie 1. polega na interpretacji rysunku satyrycznego.

Zadanie 1.

Opisz problem przedstawiony na rysunku satyrycznym.

Źródło: <http://ludzie.wprost.pl/sawka>

Rysunek przedstawia pewną dynamiczną sytuację, składają się na nią dwa odrębne obrazki. Zdający powinien odnieść się do każdego z nich. Odpowiedź musi uwzględniać przemianę bohatera, który przed wyborami bratał się z wyborcami, a po wyborach wyraźnie się od nich odseparował. Tymczasem abiturienti koncentrowali odpowiedź wokół jednej ilustracji, np. „prowadzenie kampanii wyborczej”, czy „składanie obietnic wyborczych przez kandydatów”. Dodatkową wskazówką jest użycie w poleceniu czasownika operacyjnego „opisz”- sugerującego szerszą, rozbudowaną odpowiedź.

Z kolei w zadaniu 2 polecenie wymaga od zdającego nazwania problemów trapiących współczesną Polskę.

Zadanie 2.

Nazwij problemy współczesnej Polski przedstawione na rysunkach A i B.

A.

A.

.....

.....

.....

B.

B.

.....

.....

.....

Źródło: www.zbirek3.pl

Obrazek A. przedstawia rzemieślnika, którego przygniecie zaraz nienaturalnie wielka pieczęć urzędu – problemem będzie tu *przerost*, *nadmiar biurokracji* – czyli *biurokratyzacja*. W tym przypadku odpowiedź *biurokracja* nie będzie prawidłowa. W podpunkcie B. maturzyści nagminnie udzielali odpowiedzi: „lenistwo”, „bezrobocie”. Obie odpowiedzi są błędne. Rysunek przedstawia zjawisko „sztucznego bezrobocia”, bezrobotni mimo ofert pracy są jej niechętni, o czym świadczy wyraźnie niezadowolona mina mężczyzny na obrazku.

Zadanie 3. odwołuje się do interpretacji tekstu źródłowego.

Zadanie 3.

Na podstawie tekstu i wiedzy własnej wykonaj polecenia.

Zbliżał się 7 listopada 1988 roku. Święto Rewolucji Październikowej. [...] W kraju zaś produkowano z każdej okazji coraz większą ilość pieniędzy. Tego typu działalność poligraficzna (poligrafia pieniądza) powodowała inflację, którą nazywano „galopującą”. Galopująca inflacja nie dawała spać rządowi, powodowała ogromne stresy i depresje w kręgach finansjery kraju. Skiba w sposób najprostszy pokazał, jak ją zatrzymać. Akcja była przygotowywana w warunkach ściśle tajnych. W dzień Rewolucji Październikowej kilkanaście osób zawiesiło sobie tabliczki z napisem „Galopująca inflacja” i galopowali Piotrkowską. Aby więcej wyjaśnić społeczeństwu, dodano też osoby stanowiące sztafety z transparentami „Niech żyje kryzys” i „Żądamy byle czego”. W końcu milicja zatrzymała wszystkich z tabliczkami „Galopującej inflacji”. Tym sposobem nasz bohater pokazał najprościej, jak należy zatrzymać symbolicznie inflację [...].

Źródło: Waldemar Fydrych, *Żywoty Mężów Pomarańczowych*, Wrocław-Warszawa 2002, s. 303

a) W przytoczonym tekście przedstawiono jedną z akcji ugrupowania *Pomarańczowa Alternatywa*, które działało w Polsce w latach osiemdziesiątych XX wieku. Wymień cel działania tego ugrupowania.

To ugrupowanie sprzeciwiało się „galopującej” inflacji, próbowało zatrzymać inflację w kraju.

b) Zakreśl nazwę sposobu działania, który wykorzystwała *Pomarańczowa Alternatywa*

- A. Pikieta
- B. Demonstracja
- C. Happening
- D. Wiec

W zadaniach z tekstem źródłowym istotny jest zapis w poleceniu, czy zdający może w odpowiedzi odwołać się do wiedzy własnej, czy też nie. Omawiane zadanie odnosi się właśnie do wiedzy własnej, maturzysta ma wskazać cel działania opisanego w źródle ugrupowania. Nie ma potrzeby prezentować akcji Pomarańczowej Alternatywy, która szczegółowo została przedstawiona w materiale źródłowym. Przykład ten ma ułatwić zdającemu udzielenie poprawnej odpowiedzi – celem działania Pomarańczowej Alternatywy było *ośmieszenie ówczesnych władz*, wskazanie *absurdów PRL-u*.

Do grupy zadań z tzw. wyposażeniem należą zadania polegające na interpretacji danych statystycznych. Z diagramów, wykresów i tabel powinny być odczytane wprost zawarte w nich informacje, należy unikać nadinterpretacji danych.

Uwagę zwraca brak zrozumienia różnicy między procentami a punktami procentowymi. Weźmy za przykład partię X, którą w 2007 roku popierało 30% respondentów, a w 2008 15%. W ciągu roku poparcie spadło z 30% do 15% – czyli o 50% lub o 15 punktów procentowych. W żadnym razie nie o 15%.

Istotnym elementem obu arkuszy egzaminacyjnych jest zadanie tzw. rozszerzonej odpowiedzi. Sprawdza jedną z fundamentalnych umiejętności związanych z udziałem w życiu publicznym – umiejętność tworzenia własnej wypowiedzi.

W wypracowaniu na poziomie rozszerzonym kryterium, którego nie spełnia większość zdających to prawidłowe wykorzystanie źródeł. Decydują o tym względy merytoryczne (brak logicznego związku z opisywanym stanowiskiem) i formalne (brak pełnej identyfikacji źródła). W tym przypadku drobna korekta, dotycząca rzetelności zapisu, prezentowanego przez zdającego źródła nie narazi go na utratę punktów.

Podsumowanie

Wiedza o społeczeństwie to przedmiot interdyscyplinarny. Łączy w sobie zagadnienia z wielu dziedzin: filozofii, prawa, socjologii, politologii, stosunków międzynarodowych.

W ślad za wyborami zdających muszą iść działania służące lepszemu przygotowaniu abiturientów. W przypadku wiedzy o społeczeństwie jest to zadanie trudne, z uwagi na liczbę godzin przewidzianą do nauczania tego przedmiotu w szkole ponadgimnazjalnej – 2 godziny w cyklu (zakres podstawowy). Konieczna jest refleksja uwzględniająca dwie zmienne: wysoką zdawalność przedmiotu oraz uzyskane przez abiturientów wyniki. Biorąc pod uwagę rozkład wyników zdających proces dydaktyczny, w większości przypadków, nie powinien być zdominowany poprzez działania zmierzające do zaliczenia egzaminu, tylko do maksymalizacji wyniku zdającego. W tym kontekście nieocenione będzie właściwe rozplanowanie zajęć przez prowadzącego, uwzględniające pracę własną uczniów.

Po uzyskaniu przez wiedzę o społeczeństwie statusu przedmiotu maturalnego, zmieniło się jego postrzeganie w przestrzeni szkolnej. Z przedmiotu uważanego za "mniej ważny" w praktyce szkolnej stał się jednym z najczęściej wybieranych na egzaminie maturalnym. Uczelnie wyższe chętnie biorą pod uwagę ten właśnie egzamin w postępowaniu rekrutacyjnym. I słusznie, świadomy – korzystający ze swych praw obywatel państwa, Europy i świata to prawdziwy skarb dla współczesnych demokracji.